

пошта (E-mail) – система серверів, яка дозволяє передавати електронні повідомлення від одного користувача до іншого; система 1RC – служба спілкування, взаємообміну текстовими повідомленнями. Інтернетизація освітнього простору відкрила величезні можливості для удосконалення теорії і практики самоосвіти, тому опанування методикою пошуку інформації у Інтернеті є обов'язковою умовою ефективності самоосвіти» [3, с. 799]. Отже, самоосвіті відводиться роль глобалізації знання та швидкого взаємообміну за допомогою мережі Інтернет.

Висновки... Таким чином, самоосвіта є необхідною умовою навчання студентів в процесі професійної освіти у вищих навчальних закладах (ВНЗ) і виконує такі ролі: спонукає студента стати активним учасником навчального процесу; виступає критерієм оцінювання навчальних досягнень студентів; виконує функцію глобалізації знання та швидкого взаємообміну за допомогою мережі Інтернет; виступає мотивувальним чинником самовдосконалення та професійного зростання фахівця після завершення підготовки у ВНЗ; забезпечує реалізацію принципу «освіта протягом всього життя», сприяючи постійному вдосконаленню знань відповідно до наукового та технологічного розвитку суспільства.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / А.М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 436 с.
2. Алексюк А.М. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения: учеб. пособие / А.М. Алексюк, А.А. Аюрян, П.И. Пидкасистый. – К. : ИСДО, 1993. – 336 с.
3. Андреев А.А. Педагогіка высшей школы. Новый курс. / А.А. Андреев. – М. : Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002. – 264 с.
4. Антонова О.Є. Методичні рекомендації до застосування технології формування у майбутніх учителів базових знань з курсу «Педагогіка» / Антонова О.Є. – Житомир : Житомирський державний педагогічний ун-т імені Івана Франка, 2000. – 100 с.
5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
6. Голуб Б.А. Основы общей дидактики. Учеб. пособие для студ. педвузов / Б.А. Голуб. – М. : Туманит, изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – 96 с.
7. Енциклопедія освіти / За ред. В.Г. Кременя. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
8. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І.А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи – Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10-18.
9. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ю.Г. Фокин – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 224 с.
10. Ярмаченко М.Д. Основні педагогічні категорії / М.Д. Ярмаченко // Педагогіка і психологія. – 1998. – №4. – С. 11.

Анотація

У статті проаналізовано тлумачення поняття «самоосвіта» у педагогічному аспекті та обґрунтовано його зміст у контексті навчання студентів у вищих навчальних закладах. Досліджено роль самоосвіти в процесі професійної підготовки фахівців у ВНЗ в Україні в умовах Болонського процесу.

Аннотация

В статье проанализировано значение понятия «самообразования» в педагогическом аспекте и обосновано его содержание в контексте обучения студентов в высших учебных заведениях. Исследована роль самообразования в процессе профессиональной подготовки специалистов в ВУЗах Украины в условиях Болонского процесса.

Summary

The article highlights pedagogical aspects of interpretation of self-educational concept and its content is substantiated at the contents of student education in the higher education. The role of self-educational in the process of professional training of specialists in Ukrainian universities in the Bologna process has been investigated.

Ключові слова: самоосвіта, професійна підготовка фахівців, фундаменталізація освіти, концепції випереджальної освіти, Болонський процес.

Ключевые слова: самообразование, профессиональная подготовка специалистов, фундаментализация образования, концепция опережающего образования, Болонский процесс.

Key words: self-educational concept, professional training of specialists, fundamentalization of education, the concept of advancing education, the Bologna process.

Подано до редакції 16.10.2012.

УДК 373:091 (477)

©2012

Фізеші О.Й.

О.ДУХНОВИЧ ПРО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Початкова школа є фундаментом шкільної освіти, а покликання вчителя початкових класів – закласти перші сходинки до успіху, якими особистість піднімається впродовж свого життя. Реалізація основних завдань, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти (2011 р.), залежить передусім від педагога, його професіоналізму, спроможності створити умови для

становлення і розвитку творчої особистості громадянина України, його духовного, інтелектуального, національного саморозвитку, забезпечити всебічний розвиток фізичних, психічних, морально-етичних якостей і можливостей кожного учня. На вчителя початкових класів покладена чи не найбільша відповідальність за майбутнє дитини. Вчительська професія вимагає особливої чутливості до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб суспільства і відповідного коригування своєї роботи. Особливу значущість має ця здатність за постіндустріальної, інформаційної доби, яка потребує багатьох принципово відмінних від попередніх навичок, умінь і відповідного мислення.

Чимало прогресивних ідей учених другої половини XIX століття не втратили своєї актуальності і в наш час. Ґрунтовне вивчення, широке висвітлення й творче використання їх спадщини на практиці забезпечить дотримання принципів єдності, спадкоємності та наступності поколінь у розвитку педагогічної науки. Звернення до першоджерел, які відображають надбання й традиції національної системи виховання в минулому, допоможе осмислити сучасне, віднайти провідні напрями подальшого розвитку української педагогіки.

Серед талановитих українських педагогів другої половини XIX століття, які прагнули поставити систему освіти на національні засади, помітне місце займає постать визначного педагога, культурно-освітнього та громадського діяча – Олександра Васильовича Духновича, автора одного з перших на теренах Західної України навчальних посібників для майбутніх вчителів «Народної педагогії в пользу училищ и учителей сельских» (1857). Його творча спадщина, що увійшла до золотого фонду української педагогічної науки, є донині актуальною, що й привертає увагу численних сучасних дослідників історії педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз історико-педагогічних досліджень дає підстави стверджувати, що різноманітні аспекти освітніх проблем, розвитку теорії та практики навчання в закладах освіти другої половини XIX століття знайшли відображення в працях науковців: Л.Вовк, М.Гриценка, П.Дроб'язка, М.Свтуха, І.Зайченка, В.Кузя, В.Липинського, Н.Побірченко, О.Савченко, С.Сисоевої, О.Сухомлинської, Б.Ступарика, С.Філоненка, А.Черкашина, М.Ярмаченка, Г.Ясницького та ін., чиї дослідження мають узагальнюючий характер, комплексно розкривають проблеми освітньої політики, загального шкільництва, розбудови національної освіти, ідеї української національної школи, оригінальність і самобутність української концепції та моделі загальної освіти, діяльність педагогів та громадських діячів. Актуальними в контексті нашого дослідження є наукові розвідки Н.Дем'яненко, С.Золотухіної, О.Лавріненко, які досліджують історичну ретроспективу підготовки майбутніх вчителів.

Історія розвитку освіти на Закарпатті знайшла відображення у наукових розвідках В.Гомонная, І.Гранчака, Д.Данилюка, А.Ігната, Б.Качура, М.Кляп, М.Кухти, М.Маляр, Р.Магочія, П.Стрічика, М.Талапканича, В.Химинця, Д.Худанича та ін. Вивченню педагогічної творчості О.Духновича присвятили свої наукові розвідки В.Гомоннай, В.Машталер, І.Мацинський, М.Ричалка, О.Рудловчак та багато інших науковців.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає в тому, щоб на основі вивчення педагогічних творів О.Духновича проаналізувати його погляди щодо основних завдань діяльності вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження... Педагогічна творчість Олександра Васильовича Духновича припадає на складний період в історії Закарпаття. Відомим є той факт, що у другій половині XIX століття закарпатоукраїнські землі перебували у складі Австро-Угорщини, яка проводила жорстку політику по відношенню до неугорського населення, яке входило до складу монархії. Дещо покращала ситуація після буржуазної революції 1848-1849 р.р., коли незадоволенням національних меншин скористалася Габсбургська династія, яка уклала союз зі слов'янським населенням своєї імперії, надавши їм ширші можливості для національно-культурного розвитку.

У квітні 1849 р. було створено Міністерство культури і релігії, яке приступило до розробки освітнього закону, в основу якого було покладені педагогічні ідеї прогресивних педагогів Угорщини, що виступали за звільнення школи з-під впливу релігії та навчання дітей рідною «материнською» мовою [3, с.35-36]. Ці позитивні зміни отримали підтримку серед представників інших неугорських національностей, які проживали в Угорщині, в тому числі й русини Закарпаття. Як наслідок – у багатьох закарпатоукраїнських селах відкрилися початкові школи з рідною мовою навчання, видавалися підручники. У цей час вперше побачила світ “Газета для народних учителів”, яка видавалася в Будапешті Угорським королівським міністерством освіти на національних мовах народів, що входили до складу імперії, в тому числі й русинській. Варто відмітити, що назване видання на своїх сторінках публікувало не тільки офіційні матеріали Міністерства освіти, але й висвітлювало провідні педагогічні ідеї та тенденції виховання, методики викладання окремих предметів, питання змісту освіти, укладання підручників тощо.

Наступний крок – прийняття нового освітнього закону у 1868 р., який увійшов в історію як Закон Йозефа Етвеша – міністра культури й освіти. Цим законом було забезпечено проведення реформування початкової школи, зокрема почали функціонувати початкові народні школи із двох навчальних курсів – шестирічного (1-6 класів) та трирічного (повторювального). Основну початкову школу повинні були відвідувати всі діти віком від шести до дванадцяти років. Після її завершення всі діти мали відвідувати “повторні” школи, які діяли в основному

із жовтня до березня у вечірній час. Згідно з цим законом школи могли створюватися за державні чи приватні кошти, належати общинам або церквам. Згідно з цим законом надалі забезпечувалася можливість здійснювати навчання рідною “материнською” мовою.

О.Духнович увійшов в історію освіти та шкільництва Закарпатського краю як справжній патріот, адже саме його стараннями у 1874 році суттєво збільшилася кількість початкових шкіл з рідною мовою навчання, “на території Угорщини була 571 українська школа, зокрема на території сьогоденного Закарпаття – 313 шкіл з українською мовою навчання...” [1, с. 52]. У зв’язку із поширенням шкіл з рідномовним навчанням О.Духнович видає чимало підручників для початкової школи, серед яких буквар “Книжиця читальная для начинающих” (1847, 1850, 1852, 1854), “Краткий землепис для молодых Русинов” (1831), “Сокращенная грамматика письменного русского языка” (1853).

Розширення мережі початкових шкіл зумовило нову проблему – проблему кадрового забезпечення кваліфікованими вчителями з високим рівнем громадянської, національної та моральної свідомості. У вирішенні питання, яким повинен бути справжній вчитель, які основні функції належить йому виконувати, О.Духнович виступив як педагог-новатор, відданий вчительській професії та патріот свого краю, завдячуючи саме йому у Пряшеві (Словачина) було відкрито педагогічний заклад для підготовки вчителів народних (початкових) шкіл.

О.Духновичу належить прогресивна на той час наукова праця, навчально-методичний посібник з теорії і практики навчання і виховання молоді “Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских” (1857 р.). Варто зазначити, що це був одним із перших підручників для майбутніх вчителів на всій Західній Україні, який став також видатною подією у всьому слов’янському світі. “Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских” відіграла величезну роль не лише в підготовці педагогічних кадрів для народних шкіл, але й у розвитку прогресивної педагогічної думки. Насамперед, слід зауважити, що цей підручник був адресований не тільки вчителям, але й батькам, про що свідчить питально-відповідна форма викладу матеріалу з педагогіки. Взятися за створення цієї праці просвітителя примусила відсутність систематизованих знань з теорії та практики навчання дітей, підготовки вчителів до наставництва. Це ускладнювало навчальний процес, адже більшість учителів, не маючи відповідних знань для роботи з дітьми, інтуїтивно вели навчання, часто невміло дбали про розвиток дітей. Враховуючи це, О.Духнович систематизував наявні педагогічні знання, використавши власний досвід і подав їх у вигляді підручника для вчителів і тих, хто готується взятися до наставництва.

О.Духнович вважав педагогіку мистецтвом мистецтв, а педагог, на його думку, “усіх митців з огляду на звання своє перевищує, він бо є тим, хто не яку-небудь ламку річ, але людину і людство виховує” [2, с. 9].

Забезпечення ефективної роботи початкової (тут: на Закарпатті початкову школу також називали народною школою – О.Ф.) школи, на думку О.Духновича, залежить у значній мірі від учителя: “Учителі! Ви сіль, ви просвітителі народу, – народу досі покинутого, народу, що вимагає освіти. Вам віддають батьки найдорожчий свій скарб, вам віддає уряд усе людство, хай вашим піклуванням, під вашим керівництвом знищиться зло, а процвітає добродетель” [2, с. 90].

Зважаючи на роль учителя, до нього треба ставити великі вимоги: він повинен мати справжнє покликання до педагогічної професії, добре знати предмет, якому навчає дітей, бути високоморальною людиною, вміти вибирати найкращі методи навчання, підтримувати дисципліну серед учнів. На думку, О.Духновича “кожний, хто посвячується у виховання ..., повинен вже від природи бути обраним”. Зокрема, у своїй праці “Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских” автор висуває такі вимоги до вчительської професії: “...Наставник повинен бути обдарованим особливими якостями, і між ними такими:

- той, хто бажає вчити, повинен мати справжнє покликання до цієї служби;
- повинен мати добрі і правильні знання і відомості з того предмета, який хоче викладати іншим;
- повинен мати чистий і непорочний норов і процвітати добродетелями;
- повинен бути від природи лагідним, поважним, з повним характером муж;
- повинен учнів своїх любити і їхню любов також для себе заслужити;
- від природи треба йому володіти легким, зрозумілим способом викладання;
- повинен мати потрібні засоби для навчання і наставляння;
- повинен добрий порядок поважати ...

... Хто цих властивостей не має, той більше нашкодить людському суспільству, аніж принесе користі” [2, с. 27-28].

Серед основних завдань, які належить виконувати вчителю – виховання та навчання, мета якого “людяність, людинолюбство... оскільки людяність у суспільному житті є найбільша добродетель ... Виховання дітей у людському суспільстві є найпотрібнішим, бо люди, ..., без виховання були б подібні нерозумним створінням... і так людське суспільство було б подібне тваринам ... бо суспільство може існувати тільки завдяки вихованню” [2, с. 8]. Означена мета виховання вимагає від вчителя високої моральності, добродетелі, бо він є “дзеркалом, в яке молодь заглядаючи, бачить всю процвітаючу добродетель”. [2, с. 8].

Разом з тим педагог не повинен обмежуватись виконанням тільки своїх професійних обов'язків, на думку О.Духновича, кожний вчитель повинен передусім бути справжнім громадянином, патріотом свого краю, тому обов'язком кожного вчителя є здійснення культурно-просвітницької та виховної роботи серед населення. Професія вчителя акумулює в собі глибоку синівську любов до свого краю, землі, особливо тоді, коли робиться постійний тиск на розвиток національної культури, рідної мови: "Учителю також на совести нехай буде, у дітей народолюбство збудити та в серця їх заскіпити любов до своєї народності, тому що людина без народності подібна вовкові блукаючому, котрому всякий ліс, де знайде собі поживність, вітчизною буде" [2, с. 59].

О.В.Духновичу добре було відомо про скрутне становище вчителів початкових шкіл, особливо у віддалених селах, при небагатих церковних парафіях, але все ж таки закликав їх до самовідданої роботи з виховання та навчання підростаючого покоління: "Будьте також вождями народу, будьте батьками дітей родимих, будьте просвітителями народу, освічуючи насамперед самих себе; не зважайте на лиху платню, бо великий убогий народ не може вам дати ще нині...Нині ж нагородою хай вам буде сердечна втіха, що ви сієте зерно, котре відплатиться сторицею"[2, с. 90].

Педагогічні ідеї О.Духновича мали значний вплив на подальший розвиток і становлення педагогічної думки на Закарпатті. Так, ідеал вчителя, виписаний О.Духновичем у праці "Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских", став визначальним у підготовці вчителів для початкових шкіл, слугував орієнтиром у діяльності вчительських семінарій, які діяли на Закарпатті аж до 1944 р.

Висновки... Отже, педагогічна спадщина О.Духновича в переважній своїй частині є творчою та відносно свого часу інноваційною, випереджуючою можливості тогочасної освіти та шкільництва, та представляє собою чітко організовану систему вимог щодо діяльності вчителя початкової школи з визначеними завданнями та напрямками навчально-виховної діяльності. "Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских" стала надбаннями не тільки закарпатоукраїнського народу, але й надбанням всієї української педагогічної системи. Особливо актуальними є погляди О.Духновича у наш час, коли професія вчителя початкових класів покликана впроваджувати освітні реформи у практику роботи початкової ланки освіти, поширювати серед молодших школярів любов до рідної мови та культури рідного краю, забезпечити духовно-моральне зростання підростаючого покоління, при цьому самому бути взірцем високоморальної поведінки. Особливого значення набувають погляди О.Духновича про призначення вчителя у процесі формування в майбутніх вчителів початкових класів ціннісних та професійних ставлень до обраного фаху.

Перспективними напрямками наукових досліджень є вивчення педагогічної діяльності інших видатних педагогів закарпатського краю стосовно підготовки вчителів початкової та середньої ланок загальноосвітньої школи, підготовки вчителів для роботи у національних школах, її критичне переосмислення й можливе використання в сучасній освітній практиці.

Література

1. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX-XX ст.)/Василь Васильович Гомоннай. – Ужгород : Закарпаття, 1992. – 286 с.
2. Духнович А. Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских./Александр Духнович – Львів : Тип-физ Института Ставропопигянского, 1857. – 91 с.
3. Химинець В.В., Стрічик П.П., Качур Б.М., Талапканич М.І. Освіта Закарпаття : монографія. /Василь Васильович Химинець та ін. – Ужгород: «Карпати»; Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2009.– 464 с.

Анотація

У статті представлено педагогічні погляди видатного закарпатського педагога другої половини XIX століття О.Духновича про роль та особливості освітньо-виховної діяльності вчителя початкової школи.

Анотация

В статье предоставлены педагогические взгляды известного закарпатского педагога второй половины XIX века А.Духновича о роли и особенностях учебно-воспитательной работы учителя начальной школы.

Summary

The article considers the views of the teacher of Transcarpathian the second half of the XIX century O.Duhnovich of role and special feature educational work of teacher primary school.

Ключові слова: вчитель, початкова школа, О.Духнович.

Ключевые слова: учитель, начальная школа, А.Духнович.

Key words: teacher, primary school, O.Duhnovich.

Подано до редакції 14.10.2012.